

NINA • NIKU

FAKTA

Stiftelsen for naturforskning og kulturminneforskning er et nasjonalt og internasjonalt kompetansesenter innen miljøvernforskning. Stiftelsen har ca. 230 ansatte (1999) og omfatter NINA - Norsk institutt for Naturforskning og NIKU - Norsk institutt for kulturminneforskning. FAKTA-ark gir populariserte sammendrag av publikasjoner fra stiftelsen.

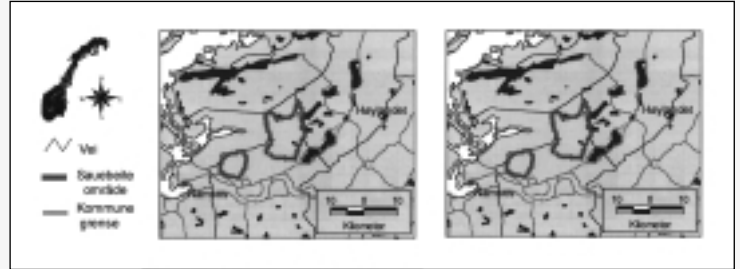
Nr. 17 - 1999

Sauetap på beite i Overhalla og på Høylandet

På grunn av store tap med ukjent årsak av lam på utmarksbeite gjennom flere år, ble det i 1997 satt i gang en undersøkelse av tapsårsaker for lam i Nordfjellet i Overhalla basert på bruk av radioteleometri. Undersøkelsen ble i 1998 utvidet til også å omfatte Kongsmoen vest beite-

område i Høylandet kommune.

Overhalla, Høylandet og Grong kommuner står som oppdragsgivere, og NINA har hatt det faglige ansvaret for arbeidet, som er gjennomført i samarbeid med Høgskolen i Nord-Trøndelag (HiNT) og oppdragsgiverne.

Områdene i Nordfjellet beiteområde, Overhalla, og Kongsmoen beiteområde, Høylandet.

Sykdom står for 30-80 prosent av sauetapet

Det er rovdynere som stort sett har vært i fokus når det gjelder tap av sau i utmark. Resultatene fra NINAs undersøkelse viser at sykdom kan være en mye viktigere faktor for tap av sau på beite enn man har vært klar over. Når sykdom står for 30-80% av tapet, er det mye å hente ved å forebygge sykdom. Men samtidig viser resultatene også at rovdyr kan utgjøre en viktig faktor med hensyn til tap. Det vil derfor ha stor betydning at man kommer fram til forebyggende tiltak også på dette området. Totaltapet av lam er i begge undersøkelsesområdene mye lavere enn før undersøkelsen ble satt i gang. Dette er helt i tråd med utviklingen i andre besetninger i området.

Sykdom kan være en mye viktigere faktor for tap av sau på beite enn man har vært klar over; det er derfor mye å hente ved å forebygge sykdom.

Foto: TOR B. GUNNERØD

Romegrasforgiftning

Sykdommen rome-grasforgiftning, eller alveld, ble registrert som den viktigste tapsårsaken for lam i Nordfjellet både i 1997 og 1998. Alveld opptrer i varierende grad i samsvar med variasjoner i værforhold fra år til år. Ut fra det man vet om sykdommen burde ikke værforholdene i 1997 være spesielt gunstige for utvikling av alveld. Det var mye sol, men lite ned-

bør. Hvis forholdene for alveld var noen lunde de samme i 1996 og 1997, kunne man ha antatt at det er nedgang i gaupeskadene som gjør utslag i nedgang i totaltap. Men variasjonen fra år til år når det gjelder alveld gjør det vanskelig å gi noen sikker konklusjon basert på ett års undersøkelse. Derfor ble undersøkelsen videreført i samme område også i 1998.

Store tap

I områder i Overhalla, Høylandet og Grong kommuner er tapet av lam på utmarksbeite steget sterkt. Enkelte brukere har hatt tap på over 40 prosent. Situasjonen er en belastning for sauenæringen i hele distriktet. Usikkerheten er stor med hensyn til framtiden for saueholdet; det er derfor svært viktig å få klarlagt årsakene til de omfattende tapene.

Telemetribasert undersøkelse

Nordfjellet beiteområde - radiosendere på lammene

I alt 325 søyer og 552 lam tilhørende fire eiere ble sluppet på beite i Nordfjellet beiteområde i Overhalla i 1997. På grunn av høye tap de senere årene ble 295 lam påmontert radiosendere, slik at man kunne finne ut mer om tapsårsakene. I tillegg ble 114 lam påmontert såkalte gaupeklaver som skulle hindre gaupa i å angripe strupen. Resten av lammene utgjorde kontrollgruppen. Alle ble veid og undersøkt med hensyn til kondisjon og lyter vår og høst.

Året etter

I 1998 ble 258 søyer og 480 lam tilhørende tre eiere sluppet på beite i Nordfjellet. (En av besetningene fra 1997 var ikke med i undersøkelsen i 1998). Av disse lammene var 97 radiomerket, 221 hadde gaupeklave, og 161 var umerket. I Kongsmoen vest beiteområde ble 514 søyer og 924 lam tilhørende tre eiere sluppet på beite i 1998. Av disse lammene var 295 radiomerket, 270 hadde gaupeklaver og 359 var umerket.

Lavere tap av lam

Det registrerte tapet av lam i Nordfjellet var svært mye lavere i 1997 enn i 1996 (28,7 prosent totalt lammetap i 1996 og 8,2 prosent i 1997). Av tilfeller med kjent dødsårsak i 1997 døde 70 prosent av sykdom, stort sett alveld, mens 20 prosent ble utsatt for kongeørnpredasjon. Det ble ikke registrert tap på grunn av andre rovdyr som gaupe, bjørn eller jerv. Totaltapet i 1998 var 10,8 prosent. Sykdom var årsak til 83 prosent av tilfeller med kjent dødsårsak, mens rovdyr (gaupe) stod for 17 prosent.

Tap forårsaket av gaupe

I 1995 var det store tap i Kongsmoen vest beiteområde (20,5 prosent tap av lam), og tapstoppen i Nordfjellet kom i 1996 (28,7 prosent tap av lam). Det ble antatt at en stor del av disse tapene var forårsaket av gaupe, som forekom i tett bestand i fylket.

Mindre gaupe - færre tap

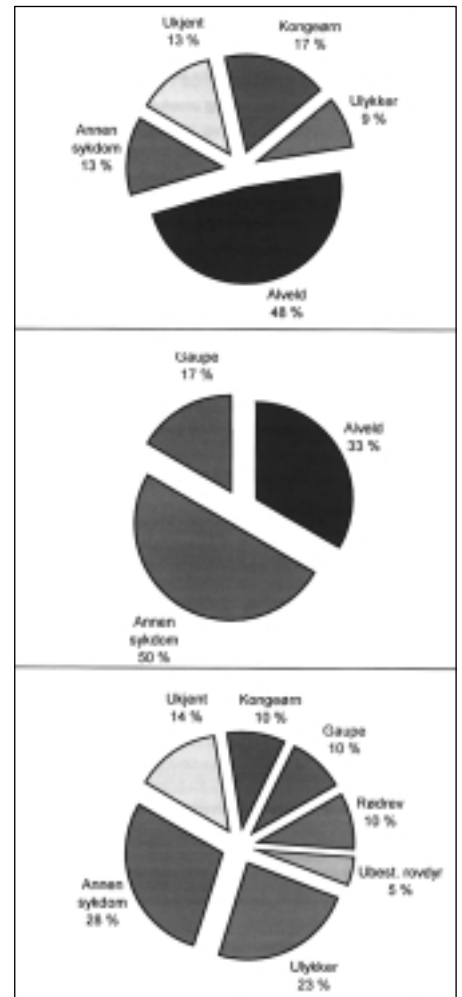
I 1997 og 1998 var det sterk nedgang i antall sau og lam erstattet som gaupe-skade i fylket. Man antar at årsaken til denne nedgangen er den store avskytingen av gaupe i Nord-Trøndelag i gaupejakta 1996, 1997 og 1998. Det kan være grunn til å anta at nedgangen i lammetap i Nordfjellet (8,2 prosent tap av lam i 1997) kan ha sammenheng med nedgang i gaupe stammen.

Kongsmoen - høyt lammetap

Lammetapet på Kongsmoen holdt seg høyt også i 1998 (14,4 prosent), som var det første studieåret her. Andelen rovdyr-tap var atskillig større i dette området enn i Nordfjellet. Det er funnet grunnlag for å anta at gaupe-skadene på lam er mye større i dette området enn det som kommer fram ved å bruke radiohalsbånd, siden gaupa ser ut til å unngå lam med radiohalsbånd. Gaupeklaver har en viss virkning mot gaupe, men effekten er klart dårligere enn ved bruk av radiohalsbånd.

Sykdom

Alveld ble ikke registrert. Men også i dette området står sykdom for ca. en tredjedel av tap med kjent årsak. Det er derfor potensial for å forbedre situasjonen ved å sette i gang forebyggende tiltak mot sykdom.

Prosentvis fordeling av dødsårsaker hos lam merket med dødsvarslere, funnet i Nordfjellet i 1997 (øverst) og i 1998 (midten).

Nederst: Prosentvis fordeling av dødsårsaker hos lam merket med dødsvarslere, funnet i Kongsmoen vest i 1998.

Antenne i halsbåndet

Antennen til radiosenderne som ble brukt i undersøkelsen var delvis skjult i plasthalsbåndet, dels fristilt. Halsbåndet er ekspanderende og justerer seg selv etter hvert som lammet vokser.

Senderen er taus så lenge dyret er i bevegelse og aktiviseres når det har ligget

stille i 2-3 timer. Det ble brukt sendere med tre forskjellige frekvenser i 1997 og fem i 1998. Når en radiosender er aktivisert, oppfanges signalet av en mottaker via en antenne. Antennen rettes inn mot senderen til signalet oppnår maksimal intensitet.

Stoffet er hentet fra

NINA Oppdragsmelding 597

Tor Kvam, Asle Hasselvoll, Karl Brøndbo, Truls Eggen, Ole Jakob Sørensen:

«Telemetribasert undersøkelse av tap av sau på beite. Nordfjellet i Overhalla og Kongsmoen på Høylandet 1997-1998.»